

Міністерство освіти і науки України
Комунальний заклад вищої освіти
“Вінницька академія безперервної освіти”

Кафедра екології, природничих
та математичних наук

Магістерська кваліфікаційна робота на тему:

**“ОСОБЛИВОСТІ ЗБЕРЕЖЕННЯ БІОТИЧНОГО РІЗНОМАНІТТЯ
АГРОЛАНДШАФТІВ ВІННИЦЬКОГО РАЙОНУ”**

Роботу виконала:

Мельник Аліна Володимирівна

Науковий керівник:

Серебряков В.В., доктор
біологічних наук, професор,
професор кафедри екології, природничих
та математичних наук

КЗВО “Вінницька академія безперервної освіти”

Актуальність теми: Збереження біорізноманіття є одним з найважливіших завдань суспільства для забезпечення збалансованого розвитку, що має значення для всіх сфер його діяльності (економічної, соціальної, екологічної). Це завдання було сформульовано в документах Всесвітніх екологічних Самітів (Ріо+10, +20), Директивах і Регламентах ЄС, Конвенції ООН і ЄС, Всеєвропейській стратегії збереження біологічного та ландшафтного різноманіття (Софія, 1995), Угоді про асоціацію між ЄС та Україною (Київ, 2014).

Вінницький район вибраний як один з найважливіших для розвитку Вінницької області, природний комплекс якого займає 26% її території і має особливе екологічне й соціологічне значення. Адже це один з найбільш окультурених регіонів Правобережного Лісостепу, де розораність території сягає 72,3%. Однак наявна наукова інформація про склад біорізноманіття, ступінь його збереження і відновлення в структурі агроландшафту не відображають сучасного рівня знань. Тому його дослідження є актуальною проблемою.

Мета магістерської кваліфікаційної роботи – визначити біотичне різноманіття агроландшафтів Вінницького району та запропонувати комплекс заходів щодо його охорони.

Об'єкт дослідження – біотичне різноманіття агроландшафтів Вінницького району.

Предмет дослідження – вплив різних чинників на біотичне різноманіття агроландшафтів Вінницького району.

Завдання:

- подати еколого-географічну характеристику об'єкту досліджень;
- опрацювати методику дослідження біотичного різноманіття агроландшафтів;
- з'ясувати основні особливості збереження біорізноманіття агроландшафтів;
- встановити кількість раритетних видів рослин і тварин Вінницького району, що належать до різних екологічних категорій;
- визначити стан збереження раритетних видів вищих судинних рослин Вінницького району і тварин за трьома рівнями захищеності: достатньо забезпечені охороною, недостатньо забезпечені охороною, не забезпечені охороною;
- встановити причини, що негативно впливають на біотичне різноманіття району;
- на основі проведених досліджень, запропонувати комплекс заходів щодо збереження і відтворення біотичного різноманіття агроландшафтів Вінницького району.

Матеріали і методи дослідження

Дослідження проводились на базі кафедри екології, природничих та математичних наук КЗВО “Вінницька академія безперервної освіти”.

Інформаційною базою досліджень послужили відібрані й опрацьовані матеріали, звіти й доповіді департаментів (управлінь), органів місцевого самоврядування.

Методи дослідження:

Під час виконання магістерського дослідження використовували загальнонаукові і спеціальні методи дослідження: *камеральні* (визначення таксономічно-типологічного, біоморфологічного, еколого-ценотичного і адвентивного фіторізноманіття, що поширене в різних екотопах району); *комплексні, системні, ретроспективні і порівняльні* аналізи (для виявлення причинно-наслідкових зв'язків щодо антропогенної трансформації природних екосистем, їх видового складу); *міждисциплінарний* (для науково-методичного аналізу біорізноманіття); *детально-маршрутні* (виявлення впливу негативних чинників на природні екосистеми і біорізноманіття загалом); *польові* (вивчення впливу різних чинників на функціонування біорізноманіття агроландшафтів); *математичні* (обробки отриманих даних); *статистичні* (встановлення на основі регресійного, дисперсійного, кореляційного методів достовірності отриманих результатів, функціональних залежностей між різними чинниками і процесами); *картографічні* (створення картосхем).

Гіпотеза дослідження полягала в тому, щоб визначити біотичне різноманіття агроландшафтів Вінницького району для цілей його збалансованого природокористування в контексті стратегії сталого розвитку.

Інноваційність результатів дослідження полягала в тому, щоб з'ясувати особливості збереження біорізноманіття агроландшафтів, встановити кількість раритетних видів рослин і тварин Вінницького району, що належать до різних соціологічних категорій, визначити стан збереження раритетних видів вищих судинних рослин і тварин за трьома рівнями захищеності: достатньо забезпечені охороною, недостатньо забезпечені охороною, не забезпечені охороною.

На основі проведених досліджень, запропонувати комплекс заходів щодо збереження і відтворення біотичного різноманіття агроландшафтів Вінницького району.

Теоретичне значення дослідження полягало в тому, що

- подати еколого-географічну характеристику об'єкту досліджень;
- опрацьовано методику дослідження біотичного різноманіття агроландшафтів;
- з'ясовано основні особливості збереження біорізноманіття агроландшафтів;
- встановлено кількість раритетних видів рослин і тварин Вінницького району, що належать до різних соціологічних категорій;
- визначено стан збереження раритетних видів вищих судинних рослин Вінницького району і тварин за трьома рівнями захищеності: достатньо забезпечені охороною, недостатньо забезпечені охороною, не забезпечені охороною;
- встановлено причини, що негативно впливають на біорізноманіття району;
- на основі проведених досліджень, запропоновано комплекс заходів щодо збереження і відтворення біотичного різноманіття агроландшафтів району.

Практичне значення одержаних результатів полягало у розробці комплексу заходів щодо збереження і відтворення біотичного різноманіття агроландшафтів Вінницького району.

Результати дослідження апробовано в:

Мельник А.В., Серебряков В.В.
 Особливості збереження біотичного
 різноманіття агроландшафтів Вінницького
 району / Збірник статей викладачів,
 вчителів, студентів ступеня вищої освіти
 “магістр” та здобувачів наукового ступеня
 “доктор філософії” “Еколого-збалансований
 розвиток суспільства: стан, проблеми,
 перспективи: науково-методичне видання”.
 Редкол.: О.В. Мудрак (гол. ред.) та ін.
 Вінниця: КЗВО “ВАБО”, 2021. Випуск №3.
 С. 64-70.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
 КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
 “ВІННИЦЬКА АКАДЕМІЯ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ”

Кафедра екології, природничих та математичних наук

**ЕКОЛОГО-ЗБАЛАНСОВАНИЙ
 РОЗВИТОК СУСПІЛЬСТВА:
 СТАН, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ**
 ЗБІРНИК НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ ПРАЦЬ

Випуск 3

Вінниця – 2021

На виконання **першого завдання** у магістерській кваліфікаційній роботі розглянуто основні рівні біорізноманіття, окремо виділено агробіорізноманіття. **З'ясовано** особливості змін біогеоценотичного покриву Вінницького району під впливом антропогенної діяльності.

Проаналізовано конспект флори вищих судинних рослин Вінницького району. Подано таксономічно-типологічну, біоморфологічну, еколого-ценотичну характеристику вищих судинних рослин району, вивчено адвентивну фракцію, що поширена в різних екотопах агроландшафтів, враховуючи його ґрунтово-кліматичні умови.

Встановлено чинники, які негативно впливають на біорізноманіття агроландшафтів.

На виконання **другого завдання** у магістерській кваліфікаційній роботі розглянуто умови і методику проведення дослідження біорізноманіття агроландшафтів (лук, пасовищ, закрайків полів, полезахисних лісосмуг) Вінницького району.

Подано еколого-географічну характеристику об'єкту дослідження та методику проведення досліджень біорізноманіття агроландшафтів (лук, пасовищ, закрайків полів, полезахисних лісосмуг) Вінницького району.

Встановлено основні види впливу на біорізноманіття агроландшафтів (лук, пасовищ, закрайків полів, полезахисних лісосмуг) Вінницького району.

На виконання **третього завдання** у магістерській кваліфікаційній роботі було:

- встановлено кількість раритетних видів рослин і тварин Вінницького району, що належать до різних созологічних категорій;
- визначено стан збереження раритетних видів вищих судинних рослин Вінницького району і тварин за трьома рівнями захищеності: достатньо забезпечені охороною, недостатньо забезпечені охороною, не забезпечені охороною;

З'ясовано основні причини зменшення біорізноманіття агроландшафтів.

Встановлено види антропогенного впливу на біорізноманіття агроландшафтів (лук, пасовищ, закрайків полів, полезахисних лісосмуг) Вінницького району.

На основі проведених досліджень запропоновано комплекс заходів щодо збереження і відтворення біотичного різноманіття агроландшафтів Вінницького району для реалізації цілей його сталого розвитку.

Біорізноманіття - це розмаїття життєвих форм на Землі, які включають всі організми, види, генетичні відмінності між ними, складні симбіози, угруповання і екосистеми.

Згідно Конвенції про біологічне різноманіття (1992) термін “біологічне різноманіття” визначається як “різноманітність живих організмів із будь-яких ареалів, включаючи, зокрема, суходольні, морські та інші водні екосистеми і екологічні комплекси, частинами яких вони є;

це поняття включає в себе різноманітність всередині виду, між видами та між екосистемами”

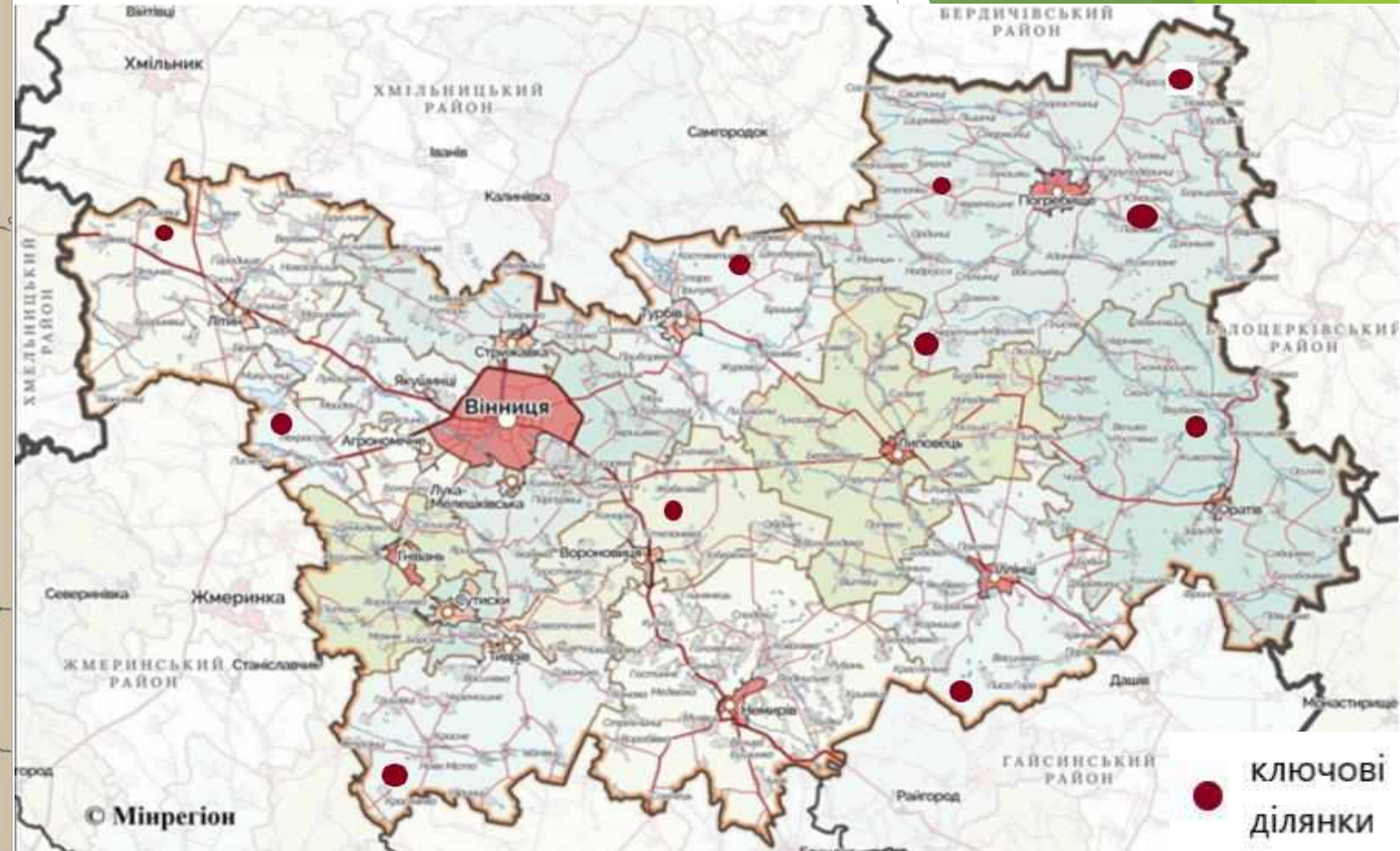
Рівні біорізноманіття

- **Видове різноманіття** - це сукупність усіх видів (тварин, рослин, грибів, бактерій), що населяють нашу планету, тобто загальний генофонд Землі.
- **Генетичне різноманіття** - це сукупність генофондів різних популяцій в межах одного виду.
- **Різноманіття угруповань і екосистем** - це сукупність екосистем планети на всіх рівнях, починаючи з біогеоценотичного.
- **Агробіорізноманіття** - різноманіття живих організмів (рослин, тварин, мікроорганізмів), які вирощуються (існують) в сільськогосподарських регіонах, сприяють сільськогосподарському виробництву чи використовують райони ведення сільського господарства для забезпечення себе кормом і притулком й підтримують найважливіші функції агроєкосистеми.

Місце Вінницького району в структурі Вінницької області

13

Вінницький район — район Вінницької області в Україні, утворений 2020 рр. Адміністративний центр — місто Вінниця. Площа території — 6903,55 км², населення — 655 361 особа (2020 р.)

Район створено відповідно до постанови Верховної Ради України № 807-ІХ від 17 липня 2020 року. До його складу увійшли: Вінницька, Іванівська, Іллінецька, Липовецька, Немирівська, Погребищенська міські, Вороновицька, Літинська, Оратівська, Стрижавська, Сутисківська, Тиврівська, Турбівська селищні та Агрономічна, Лука-Мелешківська, Якушинецька сільські територіальні громади.

Раніше територія району входила до складу Вінницького (1923-2020), Жмеринського, Тиврівського, Липовецького, Літинського, Оратівського, Погребищенського, та частково до Іллінецького, Калинівського та Немирівського районів, ліквідованих тією ж постановою

<i>Видове різноманіття флори</i>			
Таксономічна категорія	Число видів флори України	Число видів флори Вінниччини	% видів флори Вінниччини до загальної кількості по Україні
Судинні рослини (аборигенні та заносні види)	5310	1210	22,79
Мохоподібні	763	160	20,9
Водорості	4908	248	5,1
Ліхенізовані гриби (лишайники)	1322	188	14,2
Гриби	5227	269	5,1
Загалом флора	17530	2075	11,83
<i>Видове різноманіття фауни</i>			
<i>Загалом всі безхребетні</i>	33606	15000	46,1
Круглороті (<i>cyclostomata</i>)	2	1	50
Променепері риби (<i>actinopterygia</i>)	176	30	17
Хвостаті амфібії (<i>caudata</i>)	6	1	16,6
Безхвості амфібії (<i>salientia</i>)	13	9	69,2
Черепахи (<i>testudinata</i>)	1	1	100
Лускаті плазуни (<i>lepidosauria</i>)	20	6	30
Птахи (<i>aves</i>)	422	194	45,9
Ссавці (<i>mammalia</i>)	132	70	53
<i>Загалом всі хребетні</i>	772	312	40,4
Загалом фауна	34378	15312	44,5
Загалом біорізноманіття	51908	17387	33,4

Сучасний рослинний покрив сформувався в основному в післяльодовиковий період, тобто за останні 10-12 тисяч років. Його різноманіття пов'язане з тим, що сюди у різні часи проникли представники бореальної (тайгової), неморальної (широколистяних лісів), понтичної (степової) і середземноморської флори, а також сформувалися ендемічні й реліктові види. Деякі реліктові види збереглися з дольодовикової й льодовикової епох. Величезну багатогранну поліфункціональну біогеоценотичну роль відіграє флора і рослинність Вінницького Побужжя. Це “резервуар” своєрідного флористичного фітогенофонду. Тут представлені популяції цілого ряду ендемічних і субендемічних подільських видів, погранично- й диз'юнктивно-ареальних, реліктових, рідкісних представників (біля 100 видів).

Основне ядро сучасної флори складає група лісових рослин (узлісна, лісова бореальна, лісова неморальна, лісо-болотна еколого-ценотичні групи) - 30%, лучно-степова - 16%, лучна - 14%, лучно-болотна - 10%, болотна - 3,5%, прибережно-водна - 2,5%, водна - 1,5%, рудеральна (сегетальна) рослинність становить біля 11%, петрофільно-вапнякова - 3,5%, культурна - 1,5%, інша - 6,5%.

На жаль, більша частина природної рослинності втрачена - 72,3% регіону це орні землі. Серед природної й напівприродної рослинності переважають ліси - 14,3% території, луки (сіножаті, пасовища) разом із степовими ділянками займають близько 10%, водно-болотні угіддя - 6,1%.

За мотивами охорони рідкісні види рослин області можна поділити на такі групи:

- 1) релікти;
- 2) ендеміки;
- 3) погранично-ареальні:
 - а) види, що знаходяться на східній межі ареалу;
 - б) види, що знаходяться на південній межі ареалу;
 - в) види, що знаходяться на південно-східній межі ареалу;
 - г) види, що знаходяться на північній межі ареалу;
- 4) види, що зменшують чисельність через порушення людиною біотопів, де вони зростають, чи через масове знищення (декоративні, лікарські).

Раритети рослинного світу складають ВСР, які занесені до:

- 1) ЧС МСОП (Червоного списку Міжнародного союзу охорони природи, 2010) – 4 види;
- 2) ЄЧС (Європейського Червоного списку, 1991) – 5 видів;
- 3) Конвенції про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ їх існування в Європі (Берн, 1979) – 14 видів;
- 4) Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої флори і фауни, що перебувають під загрозою зникнення (CITES, Вашингтон, 1973) – 27 видів;
- 5) ЧКУ (Червоної книги України: рослинний світ, 2009) – 98 видів;
- 6) регіонально рідкісних видів, що знаходяться під охороною на території Вінницької області (рішення 34 сесії обласної Ради 5 скликання №1139 від 25.10.2010 р.) – 123 види.

Види рослин Червоного списку МСОП.

У світі існує ряд списків видів рослин, які відображають поширення виду й загрози його існуванню в масштабі більше однієї країни. Деякі списки мають глобальне значення. Одним із таких є Червоний список МСОП (IUCN). Він не має офіційного статусу в Україні, але є цінним для наукових робіт соціологічного спрямування. В Україні відомо 108 таксонів (переважно видів) рослин, занесених до цього списку.

На території Вінницького району в природі відмічено 3 види рослин, занесених до ЧС МСОП, що становить 1,8% від загальної кількості раритетних видів. Всі види, наявні у цьому списку (астрагал шерстистоквітковий, зіновать Блоцького або рокитничок Блоцького, зіновать подільська або рокитничок подільський), також занесені до ЧКУ.

* Астрагал шерстистоквітковий (*Astragalus dasyanthus*)

Зіновать Блоцького
(*Chamaecytisus blockianus*)

Зіновать Подільська (*Chamaecytisus podolicus*)

Види рослин, які занесені до Європейського Червоного списку.

ЄЧС – документ, що підготовлено за участю ООН. В природній флорі України відомо 182 таксони рослин із цього списку. Він опублікований як додаток до ЧКУ. Види з ЄЧС є переважно ендемічними (з малим ареалом) видами. Оскільки види ЄЧС поширені лише виключно у Європі, то наявність загрози для існування є одночасно загрозою у глобальному масштабі, а не тільки в Європі, що відображено у повній назві списку. На цій території в природі відмічено 4 види рослин, занесених до ЄЧС, що становить 2,3% від загальної кількості раритетних видів. Всі види, наявні у цьому списку (астрагал шерстистоквітковий, зіновать Блоцького або рокитничок Блоцького, зіновать подільська або рокитничок подільський, шивереція подільська), теж занесені до ЧКУ

Шивереція подільська
(*Schivereckia podolica*)

Види рослин з Червоної книги України.

До видів державної охорони, що занесені до ЧКУ (2009), віднесено 98 видів рослин, що зростають на цій території, що становить 44,1% від загальної кількості раритетних видів.

Види регіонально рідкісних судинних рослин, які потребують охорони у Вінницькій області.

Флора рідкісних і зникаючих видів судинних рослин Вінницької області, які потребують охорони на регіональному рівні нараховує 123 види

Види рослин з Додатку I Бернської конвенції. На території Вінниччини в природі відмічено 14 видів рослин, що підлягають особливій охороні за Бернською конвенцією, що становить 6,3% від загальної кількості раритетних видів. Всі види, наявні у цьому списку (альдрованда пухирчаста, відкасник татарниколистий, водяний горіх плаваючий, гронянка ромашколиста, жировик Льозеля, змієголовник австрійський, зозуліні черевички справжні, марсилія чотирилиста, осока житня, півонія тонколиста, рябчик гірський, сальвінія плаваюча, сон великий, шиверекія подільська), занесені до ЧКУ

Альдрованда пухирчаста

Відкасник татарниколистий

Водяний горіх плаваючий

Гронянка ромашколиста

Жировик Льозеля

Змієголовник австрійський

Зозулині черевички справжні

Марсилія чотирилиста

Осока житня

Півонія тонколиста

Рябчик гірський

Сальвінія плаваюча

Сон великий (чорніючий, богемський)

Види флори, що охороняються на цій території

Загальна кількість <i>видів флори</i> на території Вінницької області	1210
% від загальної чисельності видів України	22,79
у т.ч. охороняються, що внесені до:	222
ЧС МСОП (2001)	4
ЄЧС (1991)	5
види флори, занесені до додатків Конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі, одиниць	14
види флори, занесені до додатків Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (CITES, 1973), одиниць	27
ЧКУ (2009)	98
Рослинні угруповання, занесені до ЗКУ (2009)	17
<i>трав'яні і чагарникові степові угруповання</i>	5
<i>лісові угруповання</i>	5
<i>водні угруповання</i>	7
переліку регіонально рідкісних видів	123

Раритети тваринного світу району складають види, які занесені до:

- 1) ЧС МСОП (Червоного списку Міжнародного союзу охорони природи, 2010) – 30 видів;
- 2) ЄЧС (Європейського Червоного списку, 1991) – 35 видів;
- 3) Конвенції про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ їх існування в Європі (Берн, 1979) – 183 види;
- 4) Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої флори і фауни, що перебувають під загрозою зникнення (CITES, Вашингтон, 1973) – 36 видів;
- 5) ЧКУ (Червоної книги України: тваринний світ, 2009) – 99 видів;
- 6) регіонально рідкісні види, що знаходяться під охороною на цій території (рішення 34 сесії обласної Ради 5 скликання №1139 від 25.10.2010 р.) – 59 видів.

До созологічних списків занесено 340 видів тварин.

Види тварин Червоного списку МСОП.

На території Вінницької області, незважаючи на високий рівень господарського освоєння, в природі можна зустріти 30 видів тварин, занесених до ЧС МСОП. Це 5 видів безхребетних (3 види комах, по 1 виду кільчастих червів і ракоподібних) і 25 видів хребетних тварин (1 вид круглороті, 2 види кісткових риб, 1 вид плазунів, 12 видів птахів, 9 видів ссавців), що становить 8,8% від загальної кількості раритетних видів. Всі види, наявні у цьому списку, також занесені до ЧКУ. Це представники 8 класів. Із цих видів відносно рідко зустрічаються: бражник Прозерпіна, вусач великий дубовий, жук-самітник чи жук-пустельник – з комах; п'явка медична – з кільчастих червів; рак широкопалий – з ракоподібних; мінога українська – з круглоротих; стерлядь прісноводна і умбра звичайна – з кісткових риб; черепаха болотяна – з плазунів; орлан-білохвіст, балабан, боривітер степовий, гагара чорношия, грицик великий, кібчик, кульон великий, лунь степовий, очеретянка прудка, сиворакша, чернь білоока, чернь морська, шуліка рудий – з птахів; білозубка велика, вечірниця велетенська, видра річкова, зубр, нічниця Наттерера, норка європейська, сліпак білозубий, сліпак подільський, широковух європейський – з ссавців

Загальна кількість видів флори на території Вінницької області	1210
% від загальної чисельності видів України	22,79
у т.ч. охороняються, що внесені до:	222
ЧС МСОП (2010)	4
ЄЧС (1991)	5
види флори, занесені до додатків Конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі, одиниць	14
види флори, занесені до додатків Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (CITES, 1973), одиниць	27
ЧКУ (2009)	98
Рослинні угруповання, занесені до ЗКУ (2009)	17
<i>трав'яні і чагарникові степові угруповання</i>	5
<i>лісові угруповання</i>	5
<i>водні угруповання</i>	7
переліку регіонально рідкісних видів	123
Загальна чисельність видів фауни , на території Вінницької області	15312
% від загальної чисельності видів України	44,5
у т.ч. охороняються, що внесені до:	340
ЧС МСОП (2010)	30
ЄЧС (1991)	35
Види фауни, занесені до Червоної книги України, одиниць	99
Види фауни, занесені до додатків Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (CITES, 1973), одиниць	36
Види фауни, занесені до додатків Конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі (Бернської конвенції, 1979), включаючи Смарагдову мережу, одиниць	183
Види, занесені до додатків Конвенції про збереження мігруючих видів диких тварин (Боннської конвенції, CMS), одиниць	74
Види, що охороняються відповідно до Угоди про збереження афро-євразійських мігруючих водно-болотних птахів (AEWA, 1995), одиниць	31
Види, що охороняються відповідно до Угоди про збереження кажанів в Європі (EUROBATS, 1979), од	10
переліку регіонально рідкісних видів	59

Кількість видів флори і фауни, яким загрожує небезпека

Тваринний світ		Рослинний світ	
Назва класу		Назва класу	
Хребетні	56	Судинні рослини	80
Ссавці	14	Голонасінні	6
Птахи	32	Папоротеподібні	3
Плазуни	3	Плауноподібні	2
Земноводні	2	Мохоподібні	3
Риби	4	Водорості	5
Круглороті	1	Лишайники	4
Безхребетні	65	Гриби	6
Всього	121	Всього	109

Враховуючи природні й антропогенні чинники, які впливають на біорізноманіття, доречно відмітити, що стан збереження раритетних видів рослин і тварин на території Вінницького району оцінено за трьома рівнями захищеності:

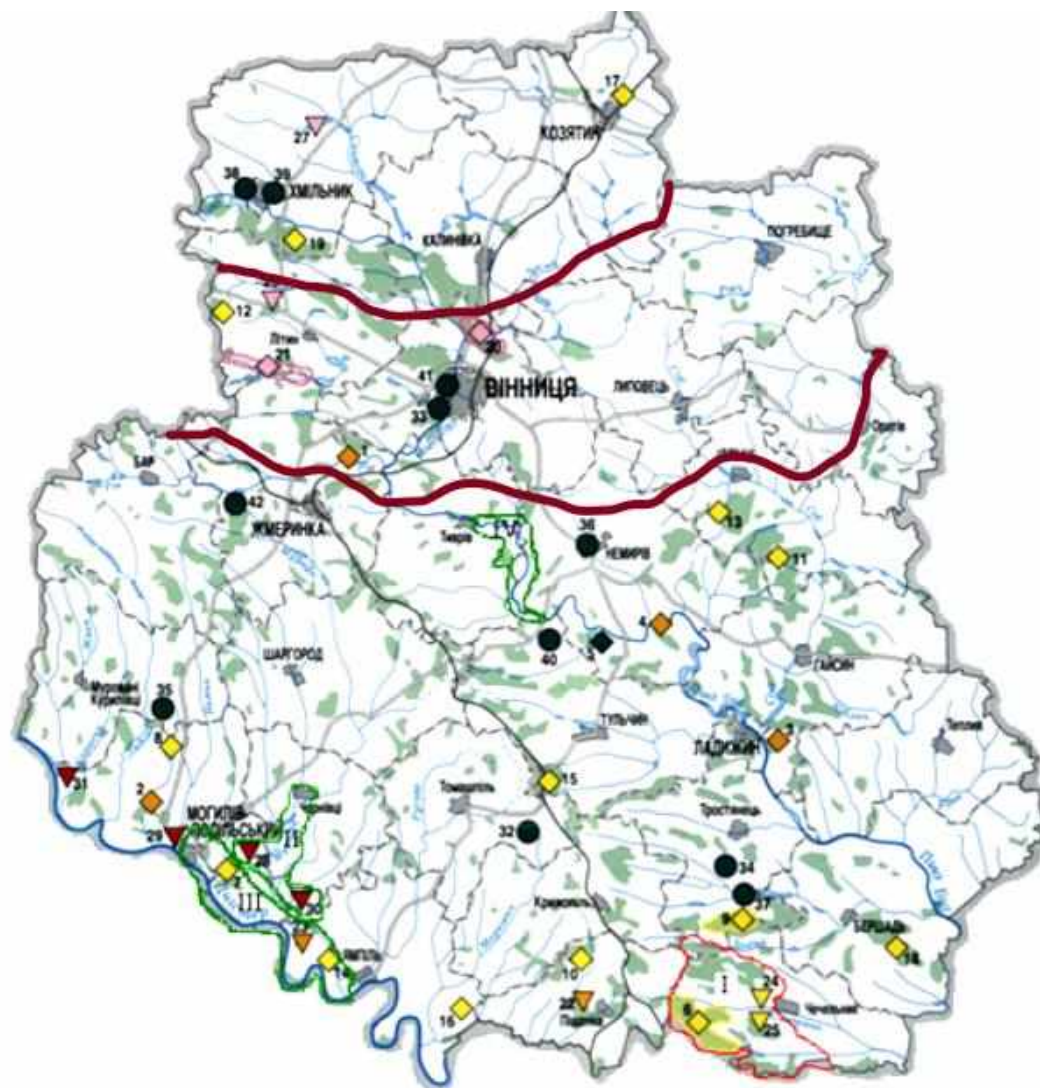
1) *достатньо забезпечені охороною:*

рослини – 81 вид (серед них лісові – 23, лучно-степові – 51, водно-болотні – 7); тварини – 72 види (серед них лісові – 31, лучно-степові – 24, водно-болотні – 17);

2) *недостатньо забезпечені охороною:* рослини – 48 видів (серед них лісові – 13, лучно-степові – 23, водно-болотні – 12); тварини – 54 види (серед них лісові – 15, лучно-степові – 21, водно-болотні – 18);

3) *не забезпечені охороною:* рослини – 32 види (серед них лісові – 6, лучно-степові – 19, водно-болотні – 7); тварини – 31 вид (серед них лісові – 7, лучно-степові – 17, водно-болотні – 7).

Схематична карта територій та об'єктів природно-заповідного фонду Вінницької області загальнодержавного значення (також нанесені НПП і РЛП, на 01.01.2019)

- межі НПП "Кармелюкове Поділля" (I)

- межі РЛП "Мурафа" (II), "Дністер" (III), "Середнє Побужжя" (IV)

ЗАКАЗНИКИ

Ландшафтні

- 1 Володимирська дубина
- 2 Грабарківський
- 3 Коростовецький
- 4 Урочище Самчинецьке

Лісові

5 Маркова дубина

Ботанічні

- 6 Бритавський
- 7 Бронницький
- 8 Вендичанська дубина
- 9 Гайдамацька балка
- 10 Гарячківська дача
- 11 Дашівський
- 12 Дяківці
- 13 Іллінецький
- 14 Урочище Білянський ліс
- 15 Урочище Журавлівська дача
- 16 Урочище Криве
- 17 Урочище Сестринівська дача
- 18 Урочище Устянська дача
- 19 Хмельницька дача

Загальнозоологічні

- 20 Буго-Деснянський
- 21 Згарський

ПАМ'ЯТКИ ПРИРОДИ

Комплексні

22 Урочище Княгиня

23 Урочище Стінка

Ботанічні

24 Ромашкове

25 Терещуків яр

Зоологічні

26 Урочище Дубина

27 Урочище Рибчинецька дубина

Геологічні

28 Відслонення Грушанської світи

29 Відслонення Могилівської світи

30 Гайдамацький яр

31 Пісковики Бернашівки

ПАРКИ-ПАМ'ЯТКИ САДОВО-ПАРКОВОГО МИСТЕЦТВА

32 Антопільський

33 Ботанічний сад "Поділля"

34 Верхівський

35 Немерчанський

36 Немирівський

37 Ободівський

38 Парк імені Леніна

39 Парк імені 50-річчя Жовтня

40 Печерський

41 Центральний парк культури і відпочинку імені Горького

42 Чернятинський

1. Встановлено біорізноманіття району, яке складає 17387 видів, що становить 33,4% від його загальної кількості.
2. Видове різноманіття флори - 2075 видів. З них:
 - вищі судинні рослини (автохтонні та адвентивні) - 1210 видів, які відносяться до 526 родів, 123 родин, 5 відділів;
 - мохоподібні - 160;
 - водорості - 248;
 - ліхенізовані гриби (лишайники) - 188;
 - гриби - 269 видів.
3. Видове різноманіття фауни налічує 15312 видів. Серед них безхребетні - 15400 видів і хребетні (хордові) - 312 видів. З них: круглороті - 1 вид; променепері риби - 30; хвостаті амфібії - 1; безхвості амфібії - 9; черепахи - 1; лускаті плазуни - 6; птахи - 194; ссавці - 70 видів.
3. Визначено, що на цій території переважають гемікриптофіти - 579 видів (47,9%), терофіти - 269 видів (22,2%). У спектрі біоморф флори домінують трав'яні рослини - 1072 види (88,6%) і криптофіти - 138 видів (12,4%), серед яких домінують геофіти - 151 вид (12,5%). Найменша кількість видів належить до гелофітів - 26 видів (2,1%) і гідрофітів - 36 видів (3%). Високою є участь терофітів 269 видів (22,2%). Частка фанерофітів і хамефітів у флорі становить 3,7% і 8,6% відповідно.
4. Панівне значення має лучно-стєпова - 191 вид (15,8%), лучна - 185 вид (15,3%) і лісова неморальна рослинність - 188 (15,1%). На порушених територіях у природних угрупованнях переважає рудеральна сегетальна рослинність - 164 видів (13,6%). Домінування видів лучно-стєпової, лучної, лісової неморальної, лучно-болотної еколого-ценотичних груп свідчить про відносну збереженість природних екосистем та їх соціологічний статус.

5. З'ясовано, що раритети рослинного світу складають вищі судинні рослини, які занесені до: 1) ЧС МСОП (2010) - 3 види; 2) ЄЧС (1991) - 4 види; 3) Конвенції про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ їх існування в Європі (Берн, 1979) - 14 видів; 4) Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої флори і фауни, що перебувають під загрозою зникнення (CITES, Вашингтон, 1973) - 27 видів; 5) Червона книга України: рослинний світ (2009) - 98 видів; 6) регіонально рідкісних видів, що знаходяться під охороною на території Вінницької області (рішення 34 сесії обласної Ради 5 скликання № 1139 від 25.10.2010 р.) - 123 види; 7) фітоценози, які занесені до ЗКУ (2009) - 17 видів (трав'яні і чагарникові - 5; лісові - 5; водні - 7).
6. Раритетами тваринного світу є види, які внесені до: 1) ЧС МСОП (2010) - 30 видів; 2) ЄЧС (1991) - 35; 3) Конвенції про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ їх існування в Європі (Берн, 1979) - 183; 4) Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої флори і фауни, що перебувають під загрозою зникнення (CITES, Вашингтон, 1973) - 36; 5) Конвенції про збереження мігруючих видів диких тварин (Боннської конвенції, CMS) - 74; 6) Угоди про збереження афро-євразійських мігруючих водно-болотних птахів (AEWA, 1995) - 31; 7) Угоди про збереження кажанів в Європі (EUROBATS, 1979) - 10; 8) Червона книга України: тваринний світ (2009) - 99; 6) регіонально рідкісні види - 59 видів.
7. Значне антропогенне навантаження (сільськогосподарська і промислова діяльність, комунальна сфера, значна рекреація) спричинило знищення середовищ існування (оселищ) рослин і тварин, втрати всіх таксонів біорізноманіття. На сьогодні 121 вид тварин (56 видам хребетних, 65 видам безхребетних) і 109 видам рослин (80 видам ВСП, 6 видам голонасінним, 6 видам грибів, 5 видам водоростей, 4 видам лишайників, 3 видам папоротеподібним, 3 видам мохоподібних, 2 видам плауноподібним) загрожує небезпека. Стан збереження раритетних видів рослин і тварин оцінено за трьома рівнями захищеності.
6. Для збереження біорізноманіття треба збільшити % територій природно-заповідного фонду і оптимізувати регіональну екомережу.

Для реалізації завдань збереження біорізноманіття району треба провести оптимізацію землекористування. З огляду на екологонебезпечну розораність його земель (72,3%), її рекомендовано скоротити в середньому на 22,8%. Зменшення частки орних земель потрібно здійснювати шляхом вилучення сильно еродованих і малопродуктивних земель. Значну їх частину з крутизною схилів більше 7° необхідно відвести під залісення, що сприятиме збільшенню лісистості території в середньому до 19–20%. Іншу частину вилучених орних земель з крутизною схилів менше 7° потрібно відвести під залуження, що дасть можливість збільшити частку пасовищ і сіножатей до 18–19%. Застосування цих оптимізаційних заходів дасть змогу збільшити частку екологічно стійких угідь з 29,4 до 45,49% та істотно розширити екостабілізаційну і соціально-економічну роль екомережі. Основним шляхом реалізації екомережі є подальша оптимізація ПЗФ – створення нових заповідних об'єктів, виділення для них меж в природу. Оптимізація і реалізація РЕМ потребує «вписання» її в «Генеральну схему планування території Вінницької області», забезпечення якісно нової раціональної організації території, зменшення кількості «гарячих точок». РЕМ сприятиме відновленню і підтриманню екологічної рівноваги Правобережного Лісостепу України, вирішенню проблем збереження БР на видовому, ценотичному, екосистемному, ландшафтному рівнях, середовищ існування (біотопів) й забезпечить сталого розвитку суспільства району.

Дякую за увагу!